

Heeren Laméris veeartsen en militair-paardenartsen

Naar aanleiding van de “Parlementaire Enquête omtrent de besmettelijke longziekte onder het rundvee” van 1877-1878 werden door de Minister van Binnenlandse Zaken, overeenkomstig het KB van 17 augustus 1878 (*Stbl.* no.128), per september 1878 vier Rijksveeartsen belast met de uitvoering van inenting in het Spoelingsdistrict in Zuid-Holland. Eén van de veeartsen was J.F. Laméris te Sint-Anna-Parochie. Toen werd nagegaan in welk cursusjaar deze Laméris de studie veeartsenijkunde had aangevangen, bleken er in de tweede helft van de 19de eeuw en begin 20ste eeuw vier veeartsen met de naam Laméris actief te zijn geweest.¹

Het waren drie broers en de zoon van een oudere broer. Het betrof *Kornelis Jacobus*, *Jacobus* en *Jacob Friedes*, zoons van Frides Jans Laméris (1811-1884), hoofdonderwijzer te Grijpskerk en Lizebeth Kornelis Poll, en *Friede Jan(s)*, zoon van Jan Frides Laméris (1838-1917), grossier/ landbouwer, eigenaar van de Klockstede te Sebaldeburen, oudere broer van de drie eerder genoemden en Antje Thoma Verdenius.² De stamvader van het uitgebreide geslacht Laméris was Jan Friedes Franssen (1721-1808), kleermaker tevens knopenfabrikant te Obergum (Gr.). Deze nam de naam Laméris aan.³ In dit artikel wordt nagegaan wat de betekenis van deze veeartsen was voor de veeartsenijkunde en voor de Maatschappij voor Veeartsenijkunde en Veeteelt, c.q. Diergeneeskunde in de periode 1862-1937.

Kornelis Jacobus Laméris (1840-1916)

Kornelis Jacobus Laméris werd geboren te Sebaldeburen (Gem. Grootegast). Hij kwam in Utrecht aan in het cursusjaar 1858-1859. In juli 1862 werd hij na afgelegd examen met lof benoemd tot veearts en vestigde zich te Warffum, waar hij aanvankelijk te maken had met kwakzalverij.⁴ Hij nam zijn intrek in logement “Het Gemeentehuis” van de vader van Pieter Werkman, een buurtcollega.⁵ Toen Werkman sr.

Abstract

Gentlemen Laméris.

Veterinarians and military horse doctors

The life and works of four veterinarians belonging to the Laméris family are examined here. The oldest brother, Kornelis Jacobus, worked as a practitioner during his entire life. He was president of the Department Groningen-Drenthe of the Netherlands Veterinary Medical Association (NVMA) for 28 years. He was also involved in drafting veterinary legislation. The second oldest brother, Jacobus, pursued a career as an equine veterinarian in the army, and was employed in this role at the Royal Horse Stables in The Hague. For a short period, he remained in the Dutch East Indies, where he worked in the campaign against rinderpest. The third brother, Jacob Friedes, began as practitioner but was soon appointed as district veterinarian. He was very active in the New Department South-Holland of the NVMA, publishing many papers on various topics, and promoting official meat inspection in public slaughterhouses under veterinary supervision. In 1888 he went to London to inform the British Veterinary Department about the Dutch strategy to eradicate Contagious Bovine Pleuropneumonia. Cousin Friedes Jan(s) belonged to a younger generation of veterinarians. As an equine veterinarian in the army he specialized in orthopaedic surgery and horse shoeing. He published several papers on these topics, after further specializing in France and Germany. He instructed veterinarians and farriers and was also involved in agricultural education. All four veterinarians played their part in the emerging veterinary sciences and public health during their working lives.

overleed namen drie dochters het logement over. Op 41-jarige leeftijd huwde Kornelis Jakobus in mei 1882 de jongste van de drie zusters, Jacoba, toen 44 jaar oud. In juli werd een dochter geboren, die in september overleed. Daarna werden geen kinderen meer geboren. Jacoba overleed in 1909 op 71-jarige leeftijd.

Kornelis Jacobus was een zeer geziene veearts die met zijn koets praktijk deed.⁶ In 1868 was hij betrokken bij het tot stand komen van de wetsontwerpen regelende het “Veeartsenijkundig Staattoezicht en de Veeartsenijkundige Politie, benevens de Regeling van de Uitoefening der Veeartsenijkunde”, ingediend op 21 december 1868.⁷ In 1914 was Laméris nog lid van de commissie belast met een onderzoek van een wetsontwerp tot wijziging van de Veewet van 1870 die in 1920 werd aangenomen.⁸ Per juni 1871 werd Laméris benoemd tot plaatsvervangend districtsveearts voor Groningen en Drenthe. In 1873 vroeg en kreeg hij, om niet bekende redenen, eervol ontslag. In 1873 werd een artikel van hem gepubliceerd in het *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt (TvVV)* over een acute met verlamming gepaard gaande ziekte bij

^a Drs. Rob Back, rustend dierenarts te Lochem.
E-mail: rob.back28@kpnmail.nl

schijnbaar volkomen gezonde paarden. De ziekte werd dan weer door de landbouwers typhus, dan weer door veeartsen ruggemergtyphus of typhus lumbalis genoemd. Laméris zocht de oorzaak in vergiftiging. Laméris: 'Maar vanwaar het vergiftigend ferment? Moet men hier denken aan cryptogamen op het stroo, 't zij boonen-, haver-, gerste, tarwe- of roggestroo? Of moet het enkel gezocht worden in den dampkring en moet men het noemen stalmiasma? Tot dit laatste nam men aan 's Rijksveeartsenijschool, nadat men alle voedfels en dranken schei- en natuurkundig had onderzocht, zijn toevlucht. In den ouden bisschopsstal, waarin de ziekte in Utrecht voorkwam, werden dan ook wel de voorwaarden gevonden die noodig geacht werden voor het ontstaan van stalmiasma'.⁹ Laméris stelde dat de aandoening zich vooral bij vriezend weer voordeed. 'In die tijden zijn gaten en reten gewoonlijk door sneeuw gestopt, deuren en vensters worden nauwkeurig gesloten, de bodem buitenshuis is met een harde korst bedekt, zoodat uitdamping binnen de stalruimte sterker moet zijn dan anders. Eerst moet de zaak nog beter, nauwkeuriger onderzocht worden. Evenmin het drinkwater, dat veelal uit de gracht, die men om iedere landbouwers woning aantreft, afkomstig is en door middel van riolen, binnenshuis wordt opgepompt; want ook dit zou de drager van de ziekteverwekkende stof kunnen zijn'.¹⁰

Op het artikel kwam reactie van C. Mazure Sr., veearts te Zierikzee.¹¹ Mazure had in 1851 de ziekte typhus lumbalis genoemd, lendenlamheid, naar aanleiding van het onvermogen van de paarden om op te staan. Dat een schimmel de oorzaak van de ziekte zou zijn was de Zeeuwsche veeartsen duidelijk gebleken. 'Men zag verlamming, koliek, onderdrukte werking der zenuwcentra, vertraagde hartwerking en verwijde pupil'. Wanneer de veearts bij het bezoeken van de patiënten zijn paard bij de zieke paarden op stal zette had dat geen nadelige gevolgen. Hierop kwam weer een reactie van Laméris.¹² Hierin maakte hij melding

Afb. 1. Kornelis Jacobus Laméris (1840-1916) op praktijk in Warffum in zijn koets. Jaartal onbekend. Bron: Openluchtmuseum Het Hoogeland, Warffum.

van het ook bij koeien en pinken voorkomen van de ziekte. Laméris kon over 'de verschijnselen na den dood niets zeggen, omdat de wanhopige eigenaar de patiënt reeds aan eene jood had verkocht'. Na verandering van voer genazen de gevallen binnen veertien dagen en deden zich geen nieuwe gevallen voor. Aan het eind van zijn reactie stelde Laméris dat 'het ziekte voortbrengend beginsel aan of bij het voedsel moet worden gezocht'. In een noot nodigde L.J. van der Harst, leraar aan 's Rijksveeartsenijschool, de HH. veeartsen uit door toezending van verdacht hooi etc. in de gelegenheid te stellen tot microscopisch onderzoek van het voer.¹³ De polemiek eindigde met een ingezonden reactie van Mazure. Hierin stelde hij onder meer: 'Ik heb gedurende mijn opleiding in Utrecht wel een microscoop gezien en op de lessen der physica wel de wetten van de straalbreking etc. op dat werktuig bestudeerd, maar nooit geen voorwerpen er onder waargenomen of leeren waarnemen, wel werd ons het bestaan van met het blote oog onzichtbare cryptogamen en parasieten medegedeeld, maar nimmer heb ik een enkel, met een dergelijk werktuig toegerust, onder ogen gehad'.¹⁴

Afdeling Groningen van de Maatschappij

Kornelis Jacobus was een trouw bezoeker van de algemene vergaderingen van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland (hierna Maatschappij), waarbij hij vaak het woord voerde. Zoals bijvoorbeeld tijdens de vergadering in september 1885, waarin hij mededelingen deed over sterfte onder kippen, waar bij sectie tuberculeuze "ontaarding" van verschillende organen werd geconstateerd.¹⁵ Ondanks het feit dat Laméris zich druk maakte over het empirisme zag hij geen heil in het zenden van een adres aan de Minister van Binnenlandse Zaken in zake empirici. Met hem waren meerdere veeartsen de mening toegedaan dat men, door vervolgingen uit te lokken, martelaren zou maken. Anderen waren van mening dat de strengste maatregelen weinig uitwerking zouden hebben. Zijn broer Jacob F. zei hierover dat 'iets meer goeden wil bij de officieren van justitie de vervolgingen meer succes zouden doen hebben'.¹⁶ K.J. Laméris pleitte er ook voor dat van regeringswege verplichte keuring van vee en vlees, voor de consumptie bestemd, in ons land werd ingevoerd door een Rijkswet op de keuring van vee en vlees. Juist de keuring ten plattelande was dringend nodig.¹⁷

In het verslag van de Afdeling Groningen over 1890 lezen we de ervaring van Kornelis Jacobus op het gebied van de inenting tegen "varkensziekte". Hij entte drie jaar met zeer bevredigende resultaten. Hij had hierbij slechts 6% uitval. Hij uitte zijn twijfel over 'het gehalte der entstof. Oudere varkens die gevoelig aan de oren konden worden geënt, reageerden het meest'.¹⁸ In hetzelfde verslag werden mededelingen gedaan over de "neurotomie" bij paarden met letale afloop. Laméris waarschuwde voor een beiderzijdse neurotomie. Voorts werd naar aanleiding van de 'bestaanden primitieve toestand van het hoefbeslag' een voorstel gedaan om erop aan te dringen dat de staat 'dit verwaarloosde kind onder zijn hoede zou nemen'. Laméris reageerde hierop met te stellen dat de staat 'veel eer en veel noodiger moet luisteren naar den roepstem van alle veterinair in den

lande, dàar waar zij luide vragen om reglementeering der vleeschkeuring'. Door op staatstoezicht in zake hoefbeslag aan te dringen, zou het toezicht op vee en vlees door ons hele land op de achtergrond worden geschoven. Met betrekking tot hoefbeslag was het veel beter zich te wenden tot de landbouwmaatschappijen, om er gemeenschappelijk naar te streven 'om één of meer inrichtingen in ons land te verkrijgen waar uitsluitend burgersmeden voor het hoefsmidsvak worden bekwaamd'.¹⁹

Op 20 december 1892 was het een feestdag voor de leden van de afdeling Groningen. Het was 50 jaar geleden dat enkele Groningse veeartsen zich aaneensloten tot de oprichting van het "Groninger Veeartsenijkundig Gezelschap", het eerste van dien aard in ons land. Nadat dit in 1847 de naam "Groninger Veeartsenijkundig Genootschap" had aangenomen, sloot het zich op 1 januari 1879 als "Afdeling Groningen" bij de Maatschappij aan. Voorzitter Laméris sprak tijdens het diner ter gelegenheid van het gouden jubileum een feestrede uit, die 'daverend werd toegejuicht'.²⁰

Tijdens de algemene vergadering van de Maatschappij op 24 september 1892, waarin dr. W.P. Ruysch, o.a. adviseur voor veeartsenijkundige zaken en oud-referendaris bij het Departement van Binnenlandse Zaken, tot erelid van de Maatschappij werd benoemd, deed Laméris het voorstel dat het wenselijk zou zijn dat veeartsen aan maatschappijen van Landbouw zo weinig mogelijk persoonlijk advies zouden verstrekken in zake vraagstukken van veeartsenijkundige aard. Dergelijke vraagstukken zouden in het belang van de veeartsenijkundige stand naar een van de afdelingen of naar het hoofdbestuur moeten worden gestuurd. 'Onze Maatschappij en haar afdelingen zijn toch al zo weinig bekend bij het publiek, ook bij de Regeering, dat elke verwijzing er naar slechts kan strekken ze beter bekend te doen worden'.²¹

In het verslag van de afdeling Groningen over het jaar 1892 werd vermeld dat Laméris op 3 juni 1892 tijdens een afdelingsvergadering het onderwerp "onvermogen om te zuigen bij veulens" had besproken. Hij gaf hiervoor drie redenen aan: eenvoudige zwakte, onvermogen om te slikken en ten derde, een abnormaliteit in het centraal zenuwstelsel.²²

In het verslag van de nieuw gevormde afdeling Groningen-Drenthe van de Maatschappij, die op 8 augustus 1895 te Assen gehouden werd, heeft Laméris 'een belangwekkende redevoering over verloskunde gehouden, waardoor vele nieuwe gezichtspunten werden geopend'.²³ Laméris was toen ook weer voorzitter van de afdeling. In de navolgende jaarlijkse verslagen werden de initialen van Laméris steeds weer aangeduid als K.J.F.

Bij KB van 28 augustus 1903, no. 34, werd, met ingang van 1 september, veearts Laméris te Warffum (weer) benoemd tot plaatsvervanger van de districtsveearts, die als standplaats Groningen had. Ook in dit KB werden de initialen van Laméris onjuist vermeld: F.J. Aanvankelijk werd hij in augustus 1900 tijdelijk voor drie jaar benoemd, maar de benoeming werd in 1903 definitief.²⁴

In het *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde (TvV)* verscheen in 1911 een ingezonden bericht van Laméris over een paard in Onderdendam, gemeente Bedum, dat 's morgens dood in

de stal was gevonden. Het betrof een verzekeringskwestie. Hierbij werd hij 'Door den eenigszins onder den invloed van alcohol verkeerenden eigenaar' ontvangen. Het paard was al afgeslacht en gevild. Laméris: 'Door den abnormalen toestand van den eigenaar vernam ik van de anamnese niet veel en de vilder en een paar stroopersers, die mede aanwezig waren, maakten mij in dit opzicht ook niet wijzer'. Laméris schreef een verklaring voor de verzekering. Twee maanden daarna was door de inmiddels weggestuurde knecht van de eigenaar verteld dat het paard geen natuurlijke dood was gestorven, maar met diens hulp was opgehangen en gewurgd. Dit was de politie te ore gekomen en er kwam een rechtszaak van. Laméris diende zich op 16 juni 1910 voor de rechtbank te Groningen te verantwoorden. Zonder zich rechtskundig te laten bijstaan werd hij vrijgesproken, ondanks het feit dat de officier van Justitie, in zijn requisitoir tot vrijspraak, er op gewezen had 'dat de heer L. zich in dit geval wel wat nonchalant had gedragen en gehandeld'. Laméris eindigde het ingezonden bericht met 'Laat dit voorbeeld ons een waarschuwing zijn en ons tot voorzichtigheid aanmanen'.²⁵ Op 12 juli 1912 vierde Laméris, nog steeds voorzitter van de afdeling Groningen-Drenthe, zijn 50-jarig jubileum als veearts. Daarvóór was hij nog afgereisd naar Utrecht om op 23 juni in het Haagsche Koffiehuis een bijeenkomst bij te wonen van het voorlopig comité belast met het inzamelen van gelden voor de stichting van een blijvende hulde ter nagedachtenis van wijlen collega Van Esveld. In de Harmonie te Groningen werd het feest ter ere van het jubileum van Laméris gevierd. Aanwezig waren onder anderen de directeur-generaal van Landbouw, Dr. P. van Hoek, alsmede de beide broers-collegae J. en J.F. en zijn neef-collega F.J. Laméris. Veel lof werd hem toegezwaaid, waarbij duidelijk was dat onder zijn voorzitterschap de afdeling 'zich tot een krachtige tak aan den maatschappelijken

Afb. 2. De broers Kornelis Jacobus (links) en Jacob Friedes Laméris (1850-1913, rechts). Jaartal onbekend. Bron: Openluchtmuseum Het Hoogeland, Warffum.

veterinair boom had ontwikkeld'. Laméris werd benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau 'omdat zijn werk sympathie had gewekt en omdat hij door onontgonnen velden met veel moeite banen gelegd had en zoo machtig veel gebaad had om anderen het voortschrijden in die richting gemakkelijker te maken'. Laméris ontving hierop uit 'alle oorden des lands en zelfs uit het buitenland felicitatie telegrammen en brieven'.²⁶

Verdiensten van Kornelis Jacob

Tot aan zijn plotseling overlijden op 7 september 1916 was Laméris vanaf 1888 voorzitter van de afdeling Groningen-Drenthe geweest. Aan het einde van het jaar zou hij zijn praktijk neerleggen. Tijdens de Algemene Vergadering van de Maatschappij, op 30 september 1916, werd aan het overlijden van Kornelis Jacobus speciaal aandacht besteed met de volgende woorden: 'Wanneer één collega zich er op beroemen kon de algemene achting en sympathie zijner standgenooten te hebben verworven, dan is het zeker de hupsche en tegelijk waardige man, die tevens een uitmuntend beoefenaar der diergeneeskunde is geweest'. Tijdens de vergadering kon ook met vreugde worden medegedeeld dat de behandeling van de Wet op de Vee- en Vleeskeuring aanstaande was,

Afb. 3. Kapitein paardenarts Jacobus Laméris (1842-1918). Detail van het jubileumbord "Koninklijk Staldepartement 1898". Bron: Koninklijke Stallen, Den Haag, foto: Arthur van der Vlies.

een onderwerp waar Laméris zich veelvuldig mee had bezig gehouden. Nog in 1907 had hij een cursus vleeskeuring te Groningen gevolgd.²⁷ Ook bij de herdenking van zijn overlijden tijdens de najaarsvergadering van de afdeling Groningen-Drenthe, op 18 november 1916, bleek eens te meer hoe hoog Kornelis Jacobus binnen de diergeneeskunde en de afdeling aangeschreven stond. Hij werd hierin omschreven als een erudiet mens, die, ook al bekleedde hij nooit een functie binnen het hoofdbestuur van de Maatschappij, een belangrijke rol had gespeeld bij de positie van de afdeling Groningen-Drenthe binnen de Maatschappij. 'Als voorzitter had Laméris de groote deugd dat hij de gemeenschapszin, den kameraadschappelijke geest wist te kweken en te onderhouden en oneenigheid en twist buiten het grensgebied onzer bijeenkomsten wist te houden. Persoonlijkheden wist hij menschkundig te vermijden, al was z'n temperament niet vreemd aan antipathieën en sympathieën'.²⁸ Laméris werd te Westerveld gecremeerd. In 1959 werd het openluchtmuseum "Het Hoogeland" te Warffum opgericht. Tot de collectie van het Museum behoort onder andere het "Huis Laméris", het voormalige woonhuis van Kornelis Jacobus. Het statige herenhuis, met koetshuis en stal- en praktijkruimte werd in 1880 gebouwd. Laméris legateerde zijn vermogen van tienduizend gulden aan de bewoners van Warffum.²⁹ In Warffum werd een straat naar hem vernoemd.

Jacobus Laméris (1842-1918)

Jacobus Laméris werd geboren op 23 december te Sebaldeburen (Gem. Grootegast). Hij werd in juli 1861 'na afgelegd vergelijkend examen, benoemd tot kweekeling op 's Rijks veeartsenijschool, voor rekening van het Ministerie van Oorlog'.³⁰ Ook hierbij een onjuiste vermelding van de initialen van Jacobus (J.F.) in het TvVV, zoals meer gebeurde. In 1865 studeerde Jacobus met lof af als veearts.³¹ In dat zelfde jaar begon de uitbraak van de runderpest in ons land. Op dezelfde pagina van het TvVV werd vermeld dat op 12 januari 1866 in Diergaarde Blijdorp de runderpest was uitgebroken en dat een twaalfstal herten eraan was bezweken.³²

"Wapenfeiten" van Jacobus Laméris

Op 16 oktober 1866 werd Laméris benoemd tot paardenarts der derde klasse, tijdelijk gedetacheerd bij het Regiment Veldartillerie, terwijl in het TvVV van 1869 werd vermeld dat Laméris sedert 16 oktober 1865 paardenarts der 2de klasse bij het vierde Regiment Huzaren was.³³ De uitgave van het TvVV werd in de eerste jaren bemoeilijkt door wanbetalers van de contributie. Het bestuur van de Maatschappij ontnam om die reden twintig leden hun lidmaatschap. Hiertoe behoorde ook de militaire paardenarts Jacobus Laméris.³⁴ In 1874 was hij gestationeerd te Venlo, als paardenarts der tweede klasse,³⁵ waar hij belast was met de leiding van het onderwijs in het praktisch hoefbeslag aan de militaire hoefsmidsschool. In februari 1879 deed hij met goed gevolg in Den Haag examen voor de rang van paardenarts der eerste klasse,³⁶ waarop in 1881 overplaatsing volgde naar de Koninklijke Militaire Academie te Breda.

Op 3 september 1875 huwde Jacobus op 32-jarige leeftijd te Haarlem Catrina Elisabeth Huffnagel, oud 26 jaar. Zij kregen

vier kinderen, drie dochters en één zoon, Johan Sebaldu die officier van gezondheid en later tandarts te Den Haag werd. Catrina Elisabeth was dochter van Johan Huffnagel (1825-1884), districtsveearts met als standplaats Haarlem, later Den Haag. Huffnagel was toen voorzitter van de Maatschappij en voorstander van de staartinoculatie tegen de longziekte bij het rundvee, methode dr. Louis Willems. Tijdens de Parlementaire Enquête omtrent de longziekte, werd Huffnagel tweemaal gehoord. In 1884 werd hij als districtsveearts opgevolgd door J.F. Laméris. Catrina Elisabeth overleed op 14 september 1905 op 56-jarige leeftijd.

Opdracht in Nederlands-Indië

Bij Beschikking van de Minister van Koloniën van 5 oktober 1880 werd Jacobus Laméris, hierin nog genoemd paardenarts der 2de klasse, voor de tijd van tenminste zes maanden ter beschikking gesteld van de Gouverneur-Generaal van Nederlands-Indië. Hij werd adviseur in zake maatregelen tot bestrijding van de in West-Java heersende runderpest, die uitgebroken was door import van vee uit Brits-Indië. In 1880 werd een speciaal team van negen veeartsen uit Nederland aangetrokken ter versterking van de gouvernementsveeartsen. Zij kregen een contract voor twee jaar, een gratificatie van f 2000 met vrije overtocht en een maandsalaris van f 500.³⁷ Laméris was van januari tot en met augustus 1881 werkzaam in het gebied van Bandung tussen Puwarkarta en Subang. Vanuit Batavia was gevraagd om uitzending van een erkende autoriteit op veeartsenijkundig gebied, die de leiding over bestrijding van de runderpest kon worden toevertrouwd. Toen die deskundige J. Laméris bleek te zijn werd volgens Wester in Indië over hem opgemerkt dat die: 'nooit een buffel had gezien en Nederlandsche methoden op Indischen bodem bracht'.³⁸ Laméris' aanvankelijke overtuiging om de ziekte te bestrijden door in feite niets te doen en de natuur zijn gang te laten gaan, stuitte op veel bezwaren en problemen.³⁹

Periode in Den Haag

Laméris werd in 1881 benoemd tot paardenarts der eerste klasse, in de rang van kapitein, bij het Regiment Veld Artillerie te Den Haag en eervol ontheven van zijn betrekking aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda. Daar was hij slechts één jaar paardenarts geweest.⁴⁰ Vanaf april 1884 praktiseerde Jacobus tot in zijn laatste levensdagen aan de Koninklijke Stallen. Terwijl hij al vanaf 1881 in Den Haag woonde, bleef hij nog jaren lid van de afdeling Noord-Brabant-Limburg van de Maatschappij. Dit tot op 17 december 1890 tijdens een bijeenkomst in het Zuid-Hollandsch Koffiehuis in den Haag, de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland werd opgericht op initiatief van de veeartsen Jacobus Johannes Hinze, dirigerend paardenarts in de rang van luitenant-kolonel, de districtsveearts Jacob Friedes Laméris en de plaatsvervangend districtsveearts Jan Poels.⁴¹ Jacobus was daarbij aanwezig. Het hoofdbestuur van de Maatschappij keurde toen prompt het reglement van de nieuwe afdeling goed. De afdeling begon met 20 leden, waarbij Jacobus overkwam van de afdeling Noord-Brabant-Limburg. Tijdens de vierde vergadering van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland werd een voordracht gehouden over de periodieke oogontsteking bij paarden, *iritis of iridochoioiditis*

als gevolg van influenza, door gepensioneerd dirigerend paardenarts van het Nederlands-Indisch leger de majoor L.J. Hoogkamer. Jacobus besprak tijdens die vergadering enkele gevallen, door hem tijdens zijn detachering te Venlo waargenomen.⁴²

In de naamlijst anno 1895 van de Nieuwe Afdeling stonden drie veeartsen Laméris vermeld, t.w. J. Laméris te Den Haag, J. Laméris te Amersfoort en J.F. Laméris te Den Haag, wat met betrekking tot J. Laméris te Amersfoort onjuist is. Dat moet zijn F.J. Laméris.⁴³ Bij KB van 18 april 1903, no. 52, werd Jacobus eervol ontslag verleend uit de dienst, onder toekenning van de titulaire rang van majoor. Bij zijn 25-jarig jubileum bij de Koninklijke Stallen kreeg hij, bij Besluit van 30 maart 1909, op 17 april door Z.K.H. Prins Hendrik persoonlijk het officierskruis van de Huisorde van Oranje-Nassau opgespeld.⁴⁴

In augustus 1913 werd de Nationale en Internationale Landbouwtentoonstelling in Den Haag gehouden. In de hiertoe in 1911 benoemde Commissie voor afdeling II, paarden, hadden onder andere zitting H.M. Kroon, leraar aan 's Rijksveeartsenijschool en leider van de Rijkscursus voor onderwijzers in praktisch hoefbeslag te Utrecht, paardenarts L.J. Hoogkamer, alsmede Jacobus Laméris, gepensioneerd majoor-paardenarts, leider van de provinciale hoefsmidcursus voor Zuid-Holland, te 's-Gravenhage en F.J. Laméris, kapitein-paardenarts aan de militaire hoefsmidschool te Amersfoort.⁴⁵ In 1914 vierde Jacobus zijn 50-jarig "ambtsfeest".⁴⁶

Op 27 juni 1918 overleed hij op 75-jarige leeftijd te Den Haag en werd op 1 juli begraven op Nieuw Eik-en Duinen. 'Geen bloemen dekten de baar, geen toespraken werden bij het graf gehouden'. Veel hooggeplaatste militairen e.a. waren bij de uitvaart aanwezig. Alleen zijn zoon dr. J.S. Laméris sprak een woord van dank voor de vele bewijzen van deelneming. In de door J.M. Knipscheer geschreven necrologie werd vermeld dat Laméris vele jaren leider was geweest van de cursussen in het hoefbeslag die in Den Haag werden gehouden vanwege de Hollandsche Maatschappij van Landbouw. Ook was hij eenmaal lid geweest van de commissie tot aankoop van Remontepaarden in Ierland. Knipscheer: Hij was een beminde persoonlijkheid. Hij leed jaren aan een ongeneeslijke eenzijdige ischias. Hij was een blijmoedig en humoristisch mens. 'Als paardenarts was hij steeds vol ijver en toewijding, begaafd met gezond verstand, een goeden blik en een ruime mate van praktische kennis'.⁴⁷

Jacob Friedes Laméris (1850-1913)

Jacob Friedes Laméris werd op 27 februari te Sebaldeburen geboren. In het cursusjaar 1867-1868 begon hij zijn opleiding aan de Veeartsenijschool te Utrecht. Op 30 juni 1871 werd hij benoemd tot veearts. Hij vestigde zich als practicus in oktober van dat jaar te Sint Anna-Parochie, gem. het Bildt. Zowel van die gemeente als van de provincie Friesland ontving hij jaarlijks een traktement van tweehonderd gulden.⁴⁸ Op 24 jarige leeftijd huwde hij te Bolsward Hermina Zeilemaker, 20 jaar oud. Zij kregen in Sint Anna-Parochie twee kinderen, een zoon, Friedus, later journalist te Bolsward en een dochter Anna Anthonia die in 1961 op 83 jarige leeftijd te Mount Vernon, USA, overleed. Hermina overleed in 1901

te Den Haag. Laméris hertrouwde in 1906 met Magdalena Segboer, 50 jaar oud, weduwe van veearts P.G. Eland, zijn collega tijdens de ent campagne tegen de longziekte in het Spoelingsdistrict.

Plaatsvervangend districtsveearts

De toenemende uitbreiding en hevigheid van de longziekte noodzaakte tot meer veeartsenijkundige hulp bij de uitvoering van de Wet op de besmettelijke veeziekten van 20 juli 1870 (*Stbl.* no.131), de Veewet. Blijkbaar was Laméris als practicus zodanig opgevallen dat hij op 5 oktober 1873 benoemd werd tot plaatsvervangend districtsveearts onder de districtsveearts voor geheel Friesland, H.J. Prakke, te Leeuwarden.

Laatstgenoemde werd tijdens de Parlementaire Enquête omtrent de longziekte 1877-1878, evenals districtsveearts Johan Huffnagel, tweemaal gehoord.⁴⁹ Als gevolg van de maatregelen die in 1878 na de Parlementaire Enquête werden genomen, werd Laméris in 1878 overgeplaatst naar Delft en benoemd tot plaatsvervangend districtsveearts. Die functie kregen ook de veeartsen C. Mazure Czn. te Renesse (later Kralingen), P.G. Eland te Klundert (later Vlaardingen) en J. Poels te Delfshaven; allen belast met het doen van inenting tegen de longziekte in het Spoelingsdistrict in Zuid-Holland. Zij verrichtten in de periode september 1878 tot april 1879 gezamenlijk 40.000 entingen.⁵⁰

Per september 1882 werd Laméris benoemd tot gouvernementskeurmeester met als standplaats Rotterdam, waar hij te maken kreeg met de verscheping van vee naar Engeland. Per maart 1884 werd hij benoemd tot districtsveearts voor de provincie Zuid-Holland ten noorden van de Maas en Lek, met als standplaats Den Haag als

opvolger van Johan Huffnagel, die in dat jaar overleed. Eind 1884 adviseerde hij dr. W.P. Ruysch en dr. A.W.H. Wirtz bij het rapporteren over de stand van de longziekte in het Spoelingsdistrict. In 1887 werd Laméris benoemd tot plaatsvervangend lid van de commissie van deskundigen bedoeld bij artikel 34 van de Veewet, waarin bepaald werd welke dierziekten als besmettelijk dienden te worden beschouwd. Belangrijk is te vermelden dat J.F. Laméris in 1888 in Londen, in zijn functie van districtsveearts voor de provincie Zuid-Holland, als getuige verschenen is voor het Departementale Comité van het Britse *Veterinary Department*. Hij heeft daarbij het cruciale belang aangegeven van het afslachten boven de staart-inoculatie bij het uiteindelijke succes van de eradicatie in Nederland. Het door Laméris geschetste beeld was volgens John Fisher echter misleidend. Afslachten was een noodzakelijk onderdeel van het Nederlandse eradicatie programma. Daarnaast bleef inoculatie een belangrijk middel, vooral tijdens de belangrijkste fases van de eradicatie campagne.⁵¹

Wetenschappelijke interesse en activiteiten

In 1876 publiceerde Laméris een artikel in het *TvVV* over koliek en braken bij paarden, in 1879 gevolgd door een publicatie getiteld *Ruggemerg-niercongestie*, (haemoglobinurie). Deze handelde over het voeren van gekookte aardappelen aan paarden, hetgeen tot ruggemerg-niercongestie kon leiden. Laméris: 'Van maag en darmen wordt te veel arbeid geëischt voor dit omvangrijke voedsel; voor de functioneering der hersenen rest er te weinig'. Hij maakte hierbij onderscheid tussen toxaemische haemoglobinurie en ruggemerg-nier congestie. De eerste zou

Afb. 4. Districtsveearts Jacob Friedes Laméris. Foto ter gelegenheid van zijn 40-jarig ambtsjubileum als veearts, Den Haag, 1 juli 1911. Bron: Collectie Veenhuizen, Centraal Bureau voor Genealogie, Den Haag.

volgens hem als oorzaak hebben schimmelig hooi c.q. stro, schimmelvergiftiging. Men zag het vooral in de maanden januari tot en met april. De ruggemerg-niercongestie zou als oorzaak hebben het voeren van voedingsmiddelen, rijk aan "zetmeelaardige- of aan eiwitaardige" bestanddelen. Deze aandoening kwam voornamelijk voor in de herfst als gevolg van het voeren van gekookte aardappelen. De boeren noemden de ziekte in Friesland "aardappel-beroerte".⁵² Tijdens de algemene vergadering van de Maatschappij in september 1885 beschreef Laméris, wijzende op de moeilijkheid om tuberculose bij levende dieren met zekerheid vast te stellen, de door Jan Poels uitgedachte methode 'om die moeilijkheid op te heffen'.⁵³ Een jaar later werden tijdens de algemene vergadering door M.J. Hengeveld, districtsveearts in Noord-Holland, mededelingen gedaan over miltvuur bij runderen, naar aanleiding van enige gevallen in Noord-Holland. Laméris mengde zich ook in de discussie hierover en vroeg zich af of 'eene verandering van wei- in bouwland wel zoo heel veel gunstige resultaten zal kunnen geven, daar, wanneer de ziektekiemen uit den bodem afkomstig zijn, deze toch wel met het stroo van granen op de dieren overgebracht kunnen worden'. Verder mengde Laméris zich tijdens die vergadering in de discussie over inenting tegen boutvuur. Hij vroeg zich af of inventariserend onderzoek, gefinancierd door de regering en de maatschappijen van landbouw niet wenselijk was. Hiertoe werd tijdens de vergadering een commissie benoemd. Naar aanleiding van het ter vergadering ingebrachte onderwerp "het niet bollen der kaas", voerde Laméris aan dat hij weleens gehoord had 'dat bij mengmelk de oorzaak in de ziekte van enkele koeien gelegen kon zijn'.⁵⁴ In een antwoord van vragen van de Commissie tot herziening van het KB van 14 maart 1880 (Stbl. no.31) aan de districtsveeartsen en de plaatsvervangers m.b.t. tot de parelziekte (tuberculose) bij runderen, had Laméris opgemerkt dat in ons land wel 5% van de runderen die geslacht werden "parelziek bevonden" werd. Jan Poels had in zijn antwoord aan de commissie geadviseerd dat hij de voorkeur gaf aan het verbranden van de runderen, omdat het begraven soms niet behoorlijk plaatsvond. Laméris' mening was dat het verbranden van het vlees van alle tuberculeuze runderen op een enorm verlies van het nationaal inkomen zou komen te staan. Hij meende dat die maatregel eerst nuttig kon werken wanneer in alle gemeenten van het Rijk de keuring van vlees verplicht gesteld zou zijn en wanneer daarbij uniform, volgens 'wetenschappelijke gronden wordt te werk gegaan. In ieder geval zou verbranding van tuberculeuze nieuwvormingen gewenscht zijn'.⁵⁵ Tijdens de vergadering van de afdeling Utrecht op 29 november 1890 hield D.A. de Jong een lezing waarin hij verschillende onderwerpen aanroerde. Als therapie bij chronische anaemie bij paarden, waarvan de oorzaak nog steeds onduidelijk was, gaf hij het gebruik van arsenicum aan. In die vergadering complimenteerde De Jong de veeartsen Laméris en Poels voor het onderzoek wat zij verricht hadden over de in Rijnstrekten voorkomende ziekte, die hij *apoplexia autumnalis* noemde, omdat de ziekte veelal in de herfst voorkwam. Laméris en Poels hadden infectieproeven met schimmels gedaan die op het gras voorkwamen, echter zonder

resultaat. Zij gaven als advies voor de therapie venaesectie aan. De Jong betwijfelde deze therapie, omdat 'na een venaesectie, wanneer het darmkanaal nog niet geparalyseerd is, onmiddellijk verhoogde resorptie uit het darmkanaal plaats heeft en derhalve het gevaar voor opnemning van nieuwe giftige stoffen bestaat'.⁵⁶ Tijdens de algemene vergadering van de Maatschappij in augustus 1890 kwam het onderwerp vilderijen in het kader van een verplichte vleeskeuring uitvoerig aan de orde. Laméris en De Jong pleitten in die vergadering voor het houden van een enquête die van de veeartsen uit zou moeten gaan en niet van rijkswege: '...van de regeering krijgen we toch niets gedaan en door onze mededeelingen zal het groote publiek wakker geschud worden en moet als 't ware eene rilling door het geheele land gaan'.⁵⁷ In december 1890 werd het onderzoek naar de toestand van de vleeskeuring in Nederland door D.F. van Esveld en L.J. van der Harst, resp. voorzitter en secretaris van de Maatschappij, in gang gezet. Uiteindelijk resulteerde het door hen in 1894 uitgebrachte rapport in de Vleeskeuringswet van 1919.⁵⁸

Afb. 5. Omslag van de door J.F. Laméris geschreven brochure over de wenselijkheid een "bacteriologisch proefstation" op te richten voor het onderzoek naar besmettelijke veeziekten (Bolsward 1892).

Een ander punt wat tijdens die vergadering aan de orde kwam was het longemfyseem bij rundvee, wat ingeleid zou worden door veearts H.C. Reimers, die echter afwezig was. Laméris juichte het toe om aan dit onderwerp aandacht te besteden omdat de ziekte elk jaar voorkwam wanneer het vee op het etgroen⁵⁹ liep. Hij dacht dat een of ander gift de oorzaak was, gepredisponeerd door slechte weide en spoelingstallen. Omdat men het over de oorzaken niet eens was stelde hij voor een commissie te benoemen die uit leden moest bestaan die allen in Utrecht woonachtig zouden moeten zijn, die dan weer de veeartsen in de omgeving zouden moeten verzoeken om de gevallen door te geven aan H.J. Hamburger, leraar aan de Veeartsenijschool om de oorzaak op te sporen. Hamburger had tijdens de vergadering gesteld dat het zeer gemakkelijk was om door microscopisch onderzoek vast te stellen of het emfyseem veroorzaakt werd door stof of door de wind.⁶⁰ In 1892 bepleitte Laméris, mede door het schrijven van een brochure, de wenselijkheid tot het oprichten door de regering van een laboratorium voor het onderzoek van de oorzaken van veeziekten. De Hollandse Maatschappij voor Landbouw nodigde Laméris in dat jaar uit om lid te worden van een commissie tot het nemen van proeven met het inenten van varkens tegen vlekziekte.⁶¹

De Nieuwe Afdeling Zuid-Holland van de Maatschappij ter Bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland

Tijdens de algemene vergadering van de Maatschappij in september 1878 te Utrecht werden J.F. Laméris en J. Poels benoemd als nieuwe leden van de Maatschappij. Zij werden lid van de afdeling Zuid-Holland. Zoals hierboven vermeld kwam in 1890 de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland tot stand. Het eerste bestuur bestond uit J.J. Hinze, voorzitter, J. Poels, secretaris en J.F. Laméris, penningmeester. In 1902 trad Hinze af als voorzitter en werd opgevolgd door Laméris. Poels trad in 1910, na 21 jaar, af als secretaris en lid van het bestuur. Tijdens de oprichtingsbijeenkomst werd destijds besloten jaarlijks vier vergaderingen te houden, alternerend te Rotterdam of Den Haag. De bedoeling was het houden van bijeenkomsten met voordrachten en het bespreken van patiënten en therapieën.⁶² Poels stelde voor dat in elke vergadering door een van de leden een lezing zou worden gehouden, waarvan de tekst in het *TvVV* zou kunnen worden opgenomen. Op zijn beurt stelde Laméris voor om aan het hoofdbestuur van de Hollandse Maatschappij van Landbouw een kennisgeving te sturen en daarin bekend te maken dat een ieder die belang stelde in de bevordering van de veeartsenijkunde tot lid van de Nieuwe Afdeling kon toetreden. In de vergadering te Rotterdam meldden zich direct al enkele nieuwe leden aan en hield Poels een lezing over het "Contagium van de goedaardige droes bij paarden".⁶³ De Nieuwe Afdeling bleef ook aandringen tot oprichting van een bacteriologisch laboratorium, bijvoorbeeld aan de Veeartsenijschool.⁶⁴ In 1891 hield J.F. Laméris voor de Nieuwe Afdeling een lezing getiteld "Mania Puerperalis? Eclampsia Puerperalis"? Het ging hierbij om "eclamptische" aanvallen bij runderen korte tijd na het afkalven, wat niet verward moest worden met kalverkoorts. Hij besprak hierbij de bestaande literatuur en een aantal gevallen

die hem door collegae waren aangereikt.⁶⁵

Tijdens de vijfde vergadering werd een voordracht gehouden over de vermoedelijke sublimaatvergiftiging (kwik) bij runderen als gevolg van het gebruik van gekyaniseerd hout in stallen. Zowel Laméris als Poels mengden zich in de discussie, waarbij Poels weer van de gelegenheid gebruik maakte te wijzen '...op de groote behoefte aan een laboratorium voor het doen van onderzoekingen naar ziekte-oorzaken'.⁶⁶ Laméris had eerder dat jaar gesteld dat de oprichting van een proefstation, waar men een onderzoek naar ziekteoorzaken kon doen, een 'eisch des tijd' was'.⁶⁷ Uit de discussies over dit onderwerp bleek dat verschillende leden van de Nieuwe Afdeling de mening waren toegedaan dat zo'n laboratorium aan de Veeartsenijschool behoorde te komen, speciaal ook met het doel om de leerlingen de gelegenheid te geven tot het verkrijgen van de nodige praktische vaardigheid in het onderkennen van die ziekten welke door toen bekende micro-organismen werden veroorzaakt. Poels merkte op dat zo'n laboratorium niet noodzakelijk verbonden behoefde te zijn aan de Veeartsenijschool.⁶⁸ Laméris nam verder in 1891 deel aan de cursus bacteriologie aan 's Rijks-Hospitaal te Utrecht, gegeven door de officier van gezondheid 1ste klasse, Dr. M. Straub.⁶⁹

Tijdens de algemene vergadering van de Maatschappij in 1891 vestigde Laméris de aandacht op de wenselijkheid tot het oprichten van abattoirs in gemeenten met meer dan 10.000 inwoners. '...zij zijn van groot belang; een goede keuring is zonder hen niet mogelijk; ook werken zij mede tegen vervuiling van bodem en lucht; in het buitenland is men ons in deze zaak verre vooruit'. Hij wees erop dat 'Een abattoir voor een gemeente volstrekt geen schadepost behoefte te zijn'. Laméris mengde zich tijdens deze vergadering ook in de discussie over de wet op de hondsdolheid.⁷⁰ Een jaar later stelde hij in de algemene vergadering van de Maatschappij namens de Nieuwe Afdeling voor, om in het belang van veehouders en veefokkers een laboratorium op te richten, bestemd voor het onderzoek naar de oorzaken van voorkomende veeziekten. Hij bepleitte een zelfstandige inrichting op het terrein van de Veeartsenijschool. Een tweede voorstel was afkomstig van de afdeling Groningen. Daarin werd het hoofdbestuur verzocht er bij de Minister van Binnenlandse Zaken op aan te dringen de opleiding van hoefsmeden te verbeteren, met een preadvies van K.J. Laméris.⁷¹

In 1894 drong de afdeling Noord-Holland aan op de benoeming van een commissie voor de reorganisatie van het veeartsenijkundig onderwijs. Hierin werden benoemd: Wirtz, De Jong, Thomassen, Van der Harst, Hinze, J.F. Laméris en Van der Sluijs.⁷² Later hebben Wirtz en Hinze verklaard de benoeming niet te kunnen aanvaarden. In hun plaats werden benoemd A. Frederikse en J.M. Billroth. In september 1895 deed de voorzitter van de commissie, Thomassen, namens de commissie verslag en deelde mee dat er zes maal vergaderd was en dat in die bijeenkomsten, gesteund door gegevens uit het buitenland, het internaat, de langere studieduur, de examens etc. waren besproken.⁷³ De cursus bacteriologie die Laméris in Utrecht had gevolgd wierp zijn vruchten af. Samen met Poels was hij betrokken bij de proefnemingen met

malleïne als diagnosticum bij kwade droes, in opdracht van de Minister van Binnenlandse Zaken.⁷⁴

In april 1898 werden onder leiding van Laméris op een grote boerderij in Zuid-Holland 76 runderen ingespoten met tuberculine. In het verslag meldde hij dat ruim 52% van de runderen positief reageerde. Op het bedrijf kwamen vaak uiergebreken voor die aan een streptococcen-infectie moesten worden toegeschreven, hetgeen bevestigd was in het laboratorium van het abattoir te Rotterdam.

Laméris concludeerde uit het resultaat van de tuberculine-proef dat 'men runderen, welke eenmaal reageerden niet onvoorwaardelijk mag veroordeelen, dat vele in geringe mate aangetaste dieren onder gunstige omstandigheden, zooals langdurigen weidegang, kunnen herstellen'. Teneinde zo weinig mogelijk verliezen te lijden, was het aan te bevelen de proef in de herfst vóór het opstallen te herhalen.⁷⁵

In samenwerking met De Jong heeft Laméris onderzoek gedaan naar het voorkomen van miltvuursporen in afval van buitenlands graan, afkomstig uit Rusland en Amerika. Dit was door een meelfabriek in Vlaardingen in de handel gebracht, waardoor miltvuur bij enkele veehouders in Zuid-Holland, Noord-Brabant, Limburg en Utrecht was opgetreden.⁷⁶

Tijdens de 38ste vergadering van de Nieuwe Afdeling in 1900 hield Laméris een lezing over "ptomaïne" vergiftiging bij runderen, zich uitende in een mycotische gastro-enteritis.⁷⁷ In die tijd waren Poels en Laméris betrokken bij het onderzoek naar de etiologie van kalfsziekte in verband met de differentieel-diagnostiek van acute puerperale septikemie, dit op verzoek van de regering.⁷⁸ Laméris zat in een commissie samen met onder anderen Thomassen en J. Wester, door de buitengewone 41ste algemene vergadering van de Maatschappij op 20 april 1901 aangewezen tot het samenstellen van een rapport over het ontwerp Runder-tuberculosewet. Het wetsontwerp was volgens Laméris door de commissie uit het Landbouwcomité op zo'n irrationele wijze aangevallen dat de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland had gemeend dat het nuttig en nodig was dat de Maatschappij haar oordeel zou uitspreken.⁷⁹

Laméris was ook betrokken bij de "Veeartsenijkundige Vereniging tot bevordering van de kennis omtrent de keuring van voedingsmiddelen van dierlijke oorsprong"⁸⁰ In een vergadering van de vereniging op 31 maart 1900 deed Laméris een voorstel: 'Het is in het belang der openbare hygiëne wenschelijk, dat van overheidswege toezicht worde gehouden op de productie en den verkoop van melk en dat dit bij algemeene wet of plaatselijke verordening worde geregeld'.⁸¹ Daarvóór had hij tijdens de 32ste vergadering van de Nieuwe Afdeling een belangwekkende lezing gehouden met als titel: "De melk als voedsel voor den mensch". Het was de tijd dat in dagbladen polemiek werd gevoerd over de oprichting van coöperatieve melkinrichtingen. Aangezien daarbij het hygiënisch gedeelte en wel in het bijzonder het veterinaire toezicht niet tot zijn recht kwam, wilde hij zijn standpunt nader uiteenzetten. De lezing besloeg meer dan twintig pagina's van het *TvV*!⁸² Later werd het "Genootschap ter bevordering van Melkkunde" opgericht, waarvan Poels secretaris was en Laméris lid.

Vanaf 1902 was Laméris lid van de Gezondheidscommissie

in Den Haag, waarin hij zich op het gebied van melkhygiëne verdienstelijk maakte. In 1905 werd Laméris benoemd tot lid van de commissie van deskundigen, bedoeld bij artikel 34 van de wet van 20 juli 1870 (*Stbl.* no.131), de Veewet, ter beantwoording van de vraag of varkenspest, besmettelijke borstziekte en boutvuur als besmettelijk golden in de zin der wet en zo ja, welke maatregelen daartegen getroffen moesten worden. In augustus 1910 volgde Laméris een cursus vleeskeuring te Rotterdam, die door de Maatschappij was georganiseerd. In het overzicht van de activiteiten van de Nieuwe Afdeling gedurende het jaar 1910, waarin Poels na 21 jaar aftrad als secretaris, werd vermeld dat Laméris tijdens een van de bijeenkomsten het nut van het dagelijks tempereren van een koppel runderen, waarin zich één of meer gevallen van miltvuur voordeden, aangegeven had.⁸³ Laméris werd in 1911 lid van de mond- en klauwzeer commissie van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw.⁸⁴

Afb. 6. Kapitein paardenarts Friedes Jan(s) Laméris (1869-1937). Bron: *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* 64 (1937) 1270.

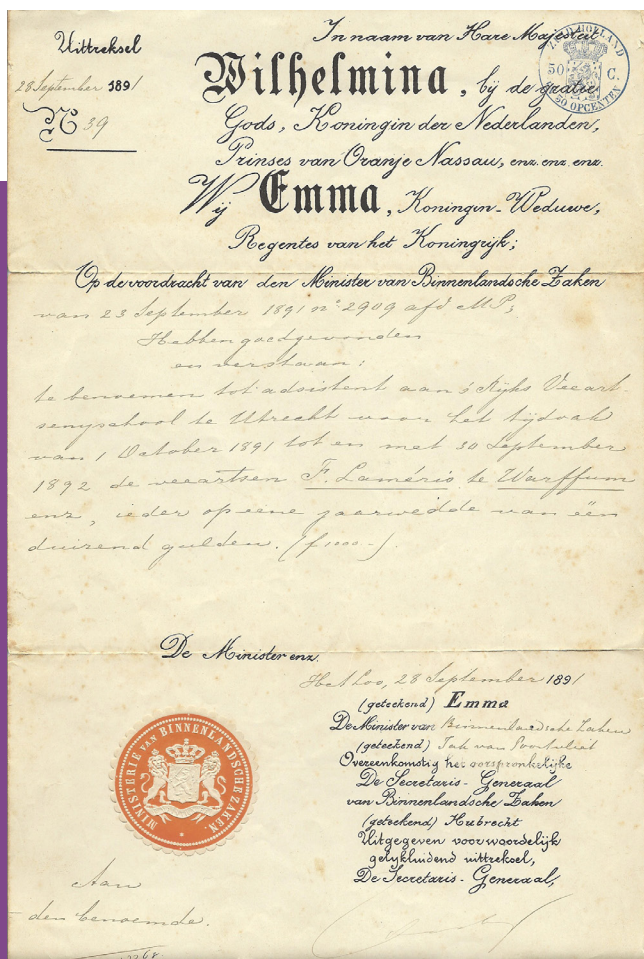
Koninklijke onderscheiding

Op 27 augustus 1908 werd Laméris benoemd tot ridder in de Orde van Oranje Nassau. Ter gelegenheid van zijn 40-jarig jubileum op 1 juli 1911 werd hij tijdens een feestelijke bijeenkomst in hotel de Wittebrug in Den Haag, gehuldigd, "overeenkomstig zijn verdiensten". Na een slopende ziekte overleed hij op 10 januari 1913. Necroloog W.C. Schimmel schreef dat de veeartsenijkunde een groot verlies had geleden. Hij roemde Laméris' werkkraft en helder inzicht en dat hij alle gelegenheden aangreep om zijn kennis te vermeerderen, gezien bijvoorbeeld de door hem al in 1891 gevolgde cursus bacteriologie te Utrecht en in 1910 zelfs nog de cursus vleeshygiëne te Rotterdam. Mede dankzij zijn inzet is het Rijks Seruminstituut tot stand gekomen. 'Telkens wanneer zich moeilijkheden op zijn weg voordeden, liet hij deze niet ter zijde liggen, doch zocht hij raad, vooral bij Dr. J. Poels'. En: 'dan moet erkend, dat een zeer verdienstelijk man is heengegaan, een veearts waarvan getuigd moet worden, dat

hij waard is geleefd te hebben'. Onder veel belangstelling vond op 13 januari 1913 de uitvaart op Nieuw Eik en Duinen te Den Haag plaats.⁸⁵

Friedes Jan(s) Laméris (1869-1937)⁸⁶

Friedes Jan(s) Laméris was de zoon van Jan Frides Laméris (1838-1917), grossier / landbouwer, eigenaar van de hofstede "De Klockstede", te Sebaldeburen, oudere broer van de drie eerder in dit artikel genoemde veeartsen, en Antje Thoma Verdenius (1843-1870). Zij overleed op 26 jarige leeftijd, zes dagen na de geboorte van hun tweede kind, Helena Antonia. Jan Frides Laméris hertrouwde niet. Kornelis Jacobus Laméris, veearts te Warffum, heeft destijds zijn neef Friedes Jan in huis genomen opdat deze in Warffum naar de Rijks HBS kon gaan. 'De energie en het plezier waarmee oom Kornelis Jacobus zijn praktijk uitoefende heeft waarschijnlijk Friedes doen besluiten om ook veearts te worden'.⁸⁷ Hij kwam in Utrecht aan bij 's Rijksveeartsenijschool in het cursusjaar 1887-

Afb. 7. Akte van de officiële benoeming van Friedes Jan(s) Laméris tot assistent in de fysiologie aan de Rijksveeartsenijschool in Utrecht voor het studiejaar 1891-1892. Bron: familiearchief F.J. Laméris, Leidschendam.

Afb. 8. Omslag van het door Friedes Jan(s) Laméris geschreven boek: Het hoefbeslag in woord en beeld (Doetinchem 1904).

1888 en kreeg het diploma van veearts op 29 juli 1891. Op 28 september werd hij officieel benoemd tot assistent in de fysiologie aan 's Rijksveeartsenijschool, voor de tijdvak van 1 oktober 1891 tot 30 september 1892, voor een jaarwedde van duizend gulden. In die tijd was hij lid van de Algemene afdeling van de Maatschappij.⁸⁸ Aan de Veeartsenijschool nam hij onder meer deel aan voedingsproeven met trichinen in Amerikaans spek. 'Zestien grauwe muizen werden door hem in een kooi opgesloten en van medio maart met trichinenhoudend Amerikaans varkensvlees gevoederd. Twee van de muizen werden op 19 april gedood. Beide vertoonden spiertrichinen'.⁸⁹ In 1892 vestigde hij zich te Groningen als veearts.

Militair paardenarts

Bij KB van 23 mei 1893 (no. 35) werd Laméris militair paardenarts der derde klasse bij de Geneeskundige Dienst van de Landmacht, in de rang van tweede luitenant en geplaatst te Breda. Hij was tijdens zijn militaire carrière in meerdere garnizoenen werkzaam, vooral te Zutphen, Milligen en Amersfoort. Hij was, evenals zijn ooms, Jacobus en Jacob F., als lid aanwezig bij de tiende vergadering van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland van de Maatschappij in 1893. Na 1894 werd hij, eerst als introducée en vanaf 1895 in de ledenlijst van de Nieuwe Afdeling vermeld als lid, wonende te Amersfoort. Vanaf 31 mei 1897 tot 1 februari 1899 werd Laméris gedetacheerd bij het remonte-depot te Milligen, dat in 1886 was opgericht. Alle legerpaarden kwamen eerst in het remonte-depot voor ze naar de overige garnizoenen werden geplaatst. Honderden paarden werden jaarlijks in april-mei geïmporteerd vanuit Ierland. Gedurende het grootste deel van het jaar waren er ruim 600 Ierse en Nederlandse paarden in het depot. Bij KB van 31 mei 1897 werd Laméris benoemd tot paardenarts der tweede klasse in de rang van eerste luitenant. In februari 1899 werd hij overgeplaatst naar Arnhem.⁹⁰ In 1895 bedroeg het aantal paarden bij het Nederlandse leger gemiddeld 5.026, namelijk bij de cavalerie 2.435, bij de artillerie 1.958, bij het remonte-depot 560 en bij de K.M.A.73. Het ziektecijfer was 123,85 %, ofwel er werden in 1895 6.225 dieren behandeld. In een statistisch overzicht uit dat jaar werd de behandeling door F.J. Laméris van een 19-jarig paard met een kogelverstuiking vermeld.⁹¹ Het overzicht uit 1897 toonde nog meer behandelde paarden, namelijk 6.405. Hierin werd melding gemaakt van het door Laméris in het remonte-depot behandelde paard, dat liggende in de stal was gevonden, verward in de halsketting, met ernstige wonden aan hoofd en ledematen.⁹² Vanaf 1900 was Laméris woonachtig in Zutphen. Bij KB van 23 mei 1903 werd hij bevorderd tot paardenarts der eerste klasse, in de rang van kapitein en was tot 1904 lid van de afdeling Utrecht van de Maatschappij. In 1904 wenste hij, woonachtig te Zutphen,⁹³ over te gaan naar de afdeling Gelderland-Overijssel. Hij heeft toen ook zijn lidmaatschap van de Nieuwe Afdeling blijkbaar beëindigd.⁹⁴

Friedes J. Laméris als auteur

In het *TvV* van 1905 stonden twee boekaankondigingen vermeld. De eerste betrof *Het hoefbeslag in woord en beeld*, met ruim 120 afbeeldingen. Hiertoe heeft Laméris zijn in *De Hoefsmid* gepubliceerde artikelen over de geschiedenis van het hoefbeslag bijeen gebracht. Het werd een boekwerk

van 135 pagina's. Referent W.C. Schimmel: '...versierd met goed geslaagde afbeeldingen, niet enkel van hoefijzers, maar ook van paarden en voorwerpen, welke op de geschiedenis van het hoefbeslag betrekking hebben. Want daarover handelt het boek alléén'. '...het is lectuur voor iedereen'. '...toch ben ik overtuigd, dat spoedig een herdruk noodig zal blijken'. De tweede boekaankondiging betrof het onderzoek van het paard vóór het beslag, gebaseerd op publicaties in *De Hoefsmid* in 1904 en 1905. Schimmel: 'Laméris heeft in Berlijn, Hannover enz. gezien hoe aldaar het paard vóór het beslag wordt onderzocht en streeft er naar dit in ons land navolging te doen vinden'.⁹⁵ In twee achtereenvolgende jaren publiceerde Laméris twee belangwekkende artikelen. Eén over de beoordeling van het paard op uithoudingsvermogen en een tweede over het oogonderzoek bij militaire paarden.⁹⁶ Onder het kopje "Bibliotheek van Hollandsche veeartsenijkundige werken" werd in het *TvV* melding gemaakt van het door de Maatschappij ontvangen advies van Laméris, namens de afdeling Gelderland-Overijssel, in zake de "Opleiding van veeverloskundigen (niet-veeartsen)", aan de afdeling Zutphen-Warnsveld van de Gelders-Overijsselsche Maatschappij voor Landbouw (1907), alsmede een artikel van zijn hand over "De rijschool te Paderborn", uit de *Militaire Spectator* van Juli 1907, met erbij het verslag van zijn reis naar Berlijn in 1905.⁹⁷

Buitenlandse reizen.

Uit het voorgaande blijkt dat Laméris al in verband met de veterinaire hoef(smid)kunde vóór 1904 zowel in Berlijn als Hannover was geweest. In april 1905 vertoefde hij in Saumur in Frankrijk om daar kennis te maken met de beroemde "École de Cavalerie". Daar leerde hij van de directeur van de hoefsmidschool, kapitein-paardenarts A. Thary, een behandelingsmethode van klemhoeven.⁹⁸ Tijdens zijn verblijf bij het vierde Regiment der Huzaren te Zutphen werd hij bij KB van 18 augustus 1905 voor de tijd van vijf maanden gedetacheerd te Berlijn, om daar een cursus voor Stafveearts (*Stabsveterinär*) aan de Militaire Veterinaire Academie te volgen. Hij leerde daar de militair veterinaire toestanden in Duitsland bij uitstek kennen en maakte een studie van het hoefbeslag, wat hem bij zijn latere standplaats Amersfoort van pas is gekomen.⁹⁹ Tijdens zijn verblijf in Zutphen spande hij zich in voor het oprichten van een Landbouw-Winterschool en werd gedurende enige jaren leraar in paarden- en vee-kennis aan de nadien opgerichte school.¹⁰⁰

Latere activiteiten en werkzaamheden

In het verslag van de afdeling Gelderland-Overijssel over 1907 werd melding gemaakt van een door Laméris gehouden inleiding betreffende het oogonderzoek bij paarden, met demonstraties op het levende dier en van een lezing door F.W. van Dulm over de opleiding van hoefsmeden in ons land. Naar aanleiding van discussies over het laatste onderwerp werd een commissie benoemd bestaande uit F.W. van Dulm, H.M. Kroon en F.J. Laméris. De commissie kreeg de opdracht een onderzoek in te stellen naar de 'beste wijze om in ons land een doeltreffende opleiding van hoefsmeden te verkrijgen' en te zijner tijd een rapport hierover uit te brengen. Laméris had op een van de afdelingsvergaderingen ook de methode Thary bij klemhoeven behandeld.¹⁰¹

In 1909 bedankte Laméris, woonachtig te Amersfoort, voor het lidmaatschap van de afdeling Gelderland-Overijssel. Hij was toen eerst-aanwijzend paardenarts in de rang van kapitein bij de destijds bestaande Rij- en Hoefsmidschool aldaar. Hier was hij niet alleen verantwoordelijk voor de veterinaire zorg voor de paarden van de Rijschool, maar was hij ook leraar paardenkennis en doceerde dat aan de officieren-leerlingen van de Rijschool. Hij had tevens de leiding over het onderwijs aan de Hoefsmidschool. Tijdens de 50ste algemene vergadering van de Maatschappij in 1909 werd Laméris voorgedragen als

kandidaat-lid voor de redactie van het *TvV*, wat vanaf 1 januari 1910 als veertiendaags tijdschrift zou uitkomen. Er waren 16 kandidaten. Laméris werd niet gekozen, H.M. Kroon wel.¹⁰² In dat jaar werd hij wel benoemd tot secretaris van de afdeling Amersfoort van het "Utrechtsch Genootschap voor Landbouw en Kruidkunde".

In het door W.C. Schimmel voor het *TvV* bewerkte statistisch overzicht van de bij het leger in het jaar 1911 behandelde paarden werd melding gemaakt van het voorkomen van gevallen van influenza en besmettelijke borstziekte

Afb. 9. Etappen-ziekenstallen in Rotterdam 3 april 1918, met F. Laméris 3de van links op de voorste rij.
Bron: J. Kooiman, *De Nederlandsche strijdmacht en hare mobilisatie in het jaar 1914* (Purmerend 1915-1918) 233.

gepaard gaande met long- en borstvlies ontsteking en van het voorkomen van "richorrhix nodosa" in sommige garnizoenen en talrijke kneuzingen en verwondingen bij het remonte-depot. Slechts één geval van sarcoptes-schurft werd waargenomen. Jonge remonte paarden werden met verschillende sera uit de Rijksseruminrichting te Rotterdam behandeld waardoor goedaardige droes in het depot niet meer werd gezien, terwijl eerder de stal er vol mee stond. Een paardenarts zag een geval van tetanus herstellen, behandeld met tetanusserum en clysmas met chloralhydraat. In dat jaar werden vier paarden in een stal te Milligen gedood door bliksem. Zand-koliek en spat kwamen vaak voor; "schuifel" en overhoef in mindere mate. In vier gevallen werd bij overhoef met goed gevolg een neurectomie verricht, drie daarvan door kapitein-paardenarts Laméris.¹⁰³

Eerder werd al vermeld dat Laméris als keurmeester betrokken was bij de organisatie van de in augustus 1913 gehouden Nationale en Internationale Landbouwtentoonstelling te Den Haag, evenals Jacobus Laméris.¹⁰⁴ In 1913 werd hij lid van de afdeling Utrecht van de Maatschappij. Hij werd per 1 november dat jaar overgeplaatst van de Hoefsmidschool te Amersfoort naar het remonte-depot. Bij het depot besteedde Laméris veel aandacht aan de hygiënische omstandigheden ter preventie van de vele besmettelijke ziekten, zoals goedaardige droes en borstziekte, die onder de jonge paarden bij dat garnizoen voorkwamen. De behandeling van borstziekte, "influenza pectoralis", bestond uit het toedienen van injecties van serum en symptomatische therapie met diverse koortswerende middelen. In de winter van 1913-1914 werd de situatie met uitbraken van borstziekte zo ernstig dat Laméris zich genoodzaakt zag tot het intraveneus toedienen van Salvarsan, ondanks geruchten omtrent de instabiliteit van de stof en ernstige bijwerkingen. De behandeling was gebaseerd op de in 1911-1912 door kapitein-paardenarts E.Ch.H.A.M. Bemelmans in het depot verrichte onderzoeken naar Salvarsan behandelingen.¹⁰⁵ Vanaf april tot in het vierde kwartaal van 1914 werd deze therapie toegepast met Neosalvarsan, wat vanaf 1912, weliswaar mondjesmaat, in de handel was, omdat het tamelijk duur was. Zowel de resultaten van de behandelingen met Salvarsan als met Neosalvarsan waren 'schitterend', aldus Laméris. Hierover hield hij in november 1915 in Rotterdam voor de Afdeling Zuid-Holland een voordracht.¹⁰⁶ Bemelmans refereerde in 1920 aan deze voordracht ten aanzien van het toepassen van Salvarsan bij humane influenza.¹⁰⁷ Hij was ervan overtuigd dat de besmettelijke borstziekte van het paard 'symptomatologisch' volkomen identiek was met griep bij de mens.¹⁰⁸ Tijdens de mobilisatie jaren 1914-1918 vervulde Laméris de moeilijke functie van Chef Etappen-Ziekenstallen te Rotterdam.¹⁰⁹

Friedes Jan(s) Laméris privé

Friedes Jan(s) huwde op 17 juni 1909, op 40-jarige leeftijd, te Zutphen Wilhelmina Hendrika van Barrelo (1876-1931). Zij kregen drie kinderen, twee dochters en één zoon, Jan Friedes (1911-1978), die zijn opleiding volgde aan de K.M.A. te Breda en op 55-jarige leeftijd met vervroegd pensioen ging als luitenant-kolonel bij de Koninklijke Marechaussee. Diens zoon,

Friedes Jan, was eerder commissaris van politie, korpschef van de gemeentepolitie te Voorburg en laatstelijk Hoofd van de Divisie Koninklijke en Diplomatieke Beveiliging (D.K.D.B), een onderdeel van het Korps Landelijke Politiediensten (K.L.P.D.) van weleer. In die functie was hij onder meer verantwoordelijk voor de persoonsbeveiliging van H.M. Koningin Beatrix. Militair paardenarts Friedes Jan(s) Laméris verliet de Landmacht in 1923. Daarvoor werd hij overgeplaatst van Amersfoort naar Breda en werd tot majoor bevorderd. Kort hierna vroeg en kreeg hij eervol ontslag en keerde terug naar Amersfoort. Daar heeft hij als secretaris van de plaatselijke afdeling van de Maatschappij van Landbouw veel nuttig werk verricht. 'Laméris was een veelzijdig man, bekwaam practicus, uitnemend docent en een zeer goed officier. Zijn groote werkkracht die hij op militair-veterinair gebied en ook op het gebied van landbouwonderwijs heeft ontplooid, heeft veel nut gesticht en zijn talrijke oud-leerlingen zullen hem ongetwijfeld dankbaar gedenken'.¹¹⁰ Friedes Jan(s) Laméris overleed na een slepende ziekte op 4 oktober 1937 te Amersfoort. De crematie vond plaats op 8 oktober te Westerveld.

Nabeschouwing

De drie broers Laméris kregen hun veeartsenijkundige opleiding in Utrecht in de jaren 1858-1871. In die periode, vóór het tijdperk van de microbiologie, stond de bestrijding van de longziekte en de runderpest centraal. In de veterinaire praktijk moesten de in Utrecht opgeleide veeartsen zich nog waarmaken tegenover de concurrentie van empiristen. Alexander Numan gaf die beginsituatie eerder als volgt weer: 'Wanneer de Vee-artsen, na volbragten leertijd, in de Provincien zijn teruggekeerd, dan hangt het voorzeker, in de eerste plaats, grootendeels van hunne eigene geschiktheid af, om zich het vertrouwen der Vee-houders te verwerven, maar voorts ook van de wijze, waarop zich de Provinciale Autoriteiten, en mannen van aanzien en invloed aan hen laten gelegen liggen, en zij door deze worden voorgestaan, en gehandhaafd tegen onkunde en de vooroordeelen, die nog omtrent hen vrij algemeen worden gekoesterd: van welke vooroordeelen de empirische of zoogenaamde ondervindings-kunstoefenaren, ten einde zich zoo veel mogelijk staande te houden, niet zelden hun voordeel weten te trekken'.¹¹¹ Dit gold dus later ook voor de twee broers K.J. en J.F. Laméris die een carrière als practicus hebben gevolgd. De oudste, Kornelis Jakobus, deed dit in Warffum tot vlak voor zijn overlijden. Als voorzitter van de afdeling Groningen-Drenthe van de Maatschappij heeft hij zich 28 jaar ingezet voor de ontwikkeling van de diergeneeskunde. Daarnaast was hij betrokken bij het ontwerpen van de Veewet van 1870. Ook zijn jongere broer Jacob Friedes koos in eerste instantie in 1871 voor de praktijk, maar werd in 1878, toen hij al plaatsvervangend districtsveearts in Friesland was, benoemd om in het Spoelingsdistrict in Zuid-Holland deel te nemen aan de inentingcampagne tegen de longziekte. Nadien heeft hij als districtsveearts in Zuid-Holland een belangrijke rol gespeeld bij diverse aspecten van de veeartsenijkunde en de volksgezondheid. Hij was samen met Jan Poels de initiator van de oprichting van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland van de Maatschappij, destijds een soort van lokale "denktank"

enigszins vergelijkbaar met de huidige groepen rund, paard, gezelschapsdieren en dergelijke binnen de KNMvD van de tweede helft van de 20ste eeuw. Beide broers werden benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

De derde broer Jacobus Laméris studeerde voor rekening van het Ministerie van Oorlog. Hij heeft een minder opvallende rol binnen diergeneeskundig Nederland gespeeld. Weliswaar werd hij als paardenarts geroepen om de runderpest uitbraak op Java aan te pakken en heeft hij zich een enkele keer bezig gehouden met de import van remonte paarden uit Ierland. Verder heeft hij zijn veeartsenijkundige kwaliteiten beperkt tot de functie van paardenarts bij de Koninklijke Stallen. Hij was een actief lid binnen de Maatschappij.

Neef Friedes Jan(s) studeerde af in 1891, bijna 30 jaar na zijn ooms. In die tussenliggende periode was binnen de veterinaire wetenschappen, inclusief de microbiologie, grote vooruitgang geboekt. Hij werkte eerst een jaar als assistent aan de Veeartsenijsschool en koos daarna voor de praktijk, echter voor korte duur. Hij werd in 1893 militair paardenarts. Zijn carrière binnen de Landmacht duurde 30 jaar, waarin hij vaak werd overgeplaatst. Hij legde zich vooral toe op de hoef- en heelkunde bij het paard, maakte diverse buitenlandse reizen om zich hierin te bekwamen, heeft meerdere veeartsenijkundige publicaties geschreven en was actief binnen de diverse afdelingen van de Maatschappij. Uit het voorgaande moge duidelijk zijn dat de Heeren Laméris, ieder op hun eigen wijze, in de periode 1862-1937 een rol van betekenis hebben gespeeld binnen de zich ontwikkelende diergeneeskunde en binnen de Maatschappij. Thans zijn in Nederland twee vrouwelijke dierenartsen met de naam Laméris werkzaam. Eén is gelieerd aan Jacobus Laméris.

Noten

- 1 H.M. Kroon e.a., *Een eeuw veeartsenijkundig onderwijs. 's Rijksveeartsenijsschool, Veeartsenijkundige Hoogeschool, 1821-1921* (Utrecht 1921) 173-174, 180.
- 2 <https://www.famlameris.net/stamboom/stamboom.htm>; www.famlameris.net/stamboom/kwartjap.htm; <https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/het-huis-lameris-de> eerste-veearts-van-warffum.
- 3 www.fam-lameris.net/stamboom/kwartjap.htm, *Kwartierstaat van JacobusLaméris*, Generatie III en IV.
- 4 'Personalía', *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt* (hierna *TvVV*) 1 (1863) 54-62, aldaar 59. Abusievelijk werden de initialen K.F. vermeld. Later zien we nogal eens vermeld: K.J.F. o.a. in *TvVV* 3 (1869) 282. Zelfs in de notulen van de Algemene Vergadering van de Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde d.d. 21 september 1889 werden de initialen van Kornelis Jacobus als H.J. vermeld, zijnde de vertegenwoordiger van de afdeling Groningen van de Maatschappij, *TvVV* 17 (1890) 218, 222. In de ledenlijst en de jaarverslagen van de afdeling Groningen werd vermeld: K.J.F. Laméris, als voorzitter van de afdeling. De eerste 27 delen (1863-1900) hadden de titel *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde en Veeteelt*; de delen 28-42 (1901-1915) *Tijdschrift voor Veeartsenijkunde* (hierna *TvV*) en vanaf deel 43 (1916) *Tijdschrift voor Diergeneeskunde* (hierna *TvD*).
- 5 Margriet Dijk, *Het huis Laméris- de eerste veearts van Warffum*. <https://www.deverhalenvangroningen.nl/alle-verhalen/het-huis-lameris-de-eerste-veearts-van-warffum>; Pieter Werkman (aanvang studie Utrecht 1838-1939), veearts te Leens en Kloosterburen; deze had twee zoons Klaas en Hendrik, die ook veearts werden.
- 6 [K.H.], 'Automobielen', *TvVV* 26 (1899) 236. 'Onze collega J.D. de Vries, veearts te Zalt-Bommel, is de eerste in den lande, die de veterinaire praktijk sedert 2 Januari j.l. met behulp van een automobiel (tricycle) uitoefent. Ongetwijfeld zal dit snelle vervoermiddel den veehouders recht aangenaam zijn, want in urgente gevallen, als bij koliek, is de deskundige in minder dan geen tijd ter plaatse. Collega's, die plan hebben hun kleppers af te schaffen [...] kunnen dus vooraf te Zalt-Bommel de nodige inlichtingen inwinnen'.
- 7 [D.F.] van Esveld, 'Bibliotheek van Hollandsche veeartsenijkundige werken' Opmerkingen betreffende de ontwerpen van wet enz.', *TvVV* 25 (1898) 216-230, aldaar 227.
- 8 'Rapport der Commissie belast met een onderzoek van het ontwerp-wet, bevattende bepalingen tot regeling van het Staattoezicht', *TvVV* 42 (1915) 157-173.
- 9 K. Laméris, 'Stalmiasma? bij paarden', *TvVV* 4 (1873) 3-14.
- 10 *Ibidem*, 11-13.
- 11 C. Mazure Sr., 'Typhus lumbalis en het stalmiasma? Van den heer Laméris', *TvVV* 5 (1874) 12-15.
- 12 K.J.F. Laméris, 'Schimmelvergiftiging of stalmiasma? bij paarden', *TvVV* 6 (1875) 4-10.
- 13 *Ibidem*, 10.
- 14 'C.D. Mazure, 'Antikritiek', *TvVV* 7 (1876) 9-14; Mazure begon zijn studie in Utrecht in het cursusjaar 1838-1939. Gewoonlijk had men na vier jaar de opleiding voltooid. De zoon van Mazure, Johannes Czn (1850-1933), veearts, huwde in 1880 Johanna Jacoba Huffnagel (1861-1931), dochter van districtsveearts Johan Huffnagel. Eén van de twee dochters uit dit huwelijk trouwde met dierenarts dr. C.J. Folmer. Zie ook bij Jacobus Laméris die ook een dochter van Huffnagel huwde.
- 15 'Maatschappij ter bevordering der Veeartsenijkunde in Nederland (in vervolg genoemd Maatschappij), Notulen der 24ste Alg. Vergadering gehouden te Utrecht op 19 september 1885', *TvVV* 14 (1887) 150-163, aldaar 159.
- 16 *Ibidem*, 152-154. In het *TvVV* stond J. Laméris, maar daar zal zeker J.F. bedoeld zijn; deze was districtsveearts met als standplaats 's-Gravenhage. Ook J.F. hield zich bezig met tuberculose bij dieren.
- 17 'Maatschappij, Notulen Alg. Vergadering op 15 september 1888 te Utrecht', *TvVV* 16 (1889) 104-111, aldaar 108-110.
- 18 K.F. Wiersma, 'Verslag der Afdeeling Groningen', *TvVV* 19 (1892) 68-74, aldaar 69. Bedoeld zal zijn vlekziekte bij varkens.
- 19 *Ibidem*, 69, 71-74.
- 20 'Gouden Jubileum der Afdeeling Groningen van de Maatschappij tot Bevordering der Veeartsenijkunde', *TvVV* 20 (1893) 191-192.
- 21 [D.F.] van Esveld en [L.J.] van der Harst, 'Maatschappij ter Bevordering der Veeartsenijkunde. Notulen van de 32ste Algemeene vergadering gehouden op 24 September 1892', 342-356, aldaar 344, 347.
- 22 'Verslag der Afdeeling Groningen', *TvVV* 21 (1894) 35-38, aldaar 35.
- 23 'Verslag der Afd. Groningen-Drenthe', *TvVV*, 24 (1897) 51-54, aldaar 53-54.
- 24 K. Büchli, 'Necrologie K.J. Laméris', *TvD* 43 (1916) 699-702.
- 25 K.J. Laméris, 'Ingezonden. Hoe men er als veearts in kan loopen', *TvV* 38 (1911) 84-86.
- 26 'Berichten, Verslag', *TvV* 39 (1912), 588-596, aldaar 588; [H.A.] Kroes, 'Berichten, Verslag van het verhandelde in de afdeelingsvergadering Groningen-Drenthe gehouden 11 juli 1912', *TvV* 39 (1912) 618-620.
- 27 57e Algemeene vergadering der Maatschappij voor Diergeneeskunde te Utrecht op Zaterdag 30 September', *TvD* 43 (1916) 747-753, aldaar 747.
- 28 Büchli, 'Necrologie K.J. Laméris', 699-700; H.A. Kroes, 'Verslag van den toestand der afdeeling Groningen-Drenthe der Maatschappij voor

- Diergeneeskunde over het jaar 1916', *TvD* 45 (1917) 139-141, aldaar 140-141.
- 29 Openluchtmuseum Het Hoogeland, https://nl.wikipedia.org/wiki/Openluchtmuseum_Het_Hoogeland.
- 30 'Benoemingen enz.', *TvVV* 1 (1863) 57-60, aldaar 59.
- 31 'Personalia', *TvVV* 2 (1865) 121-124, aldaar 123; 250; *Ibidem*, 'Binnenland', 248-251, aldaar 250.
- 32 *Algemeen Handelsblad* 15-01-1866, no. 10621.
- 33 'Naam- en Ranglijst der Militaire Paardenartsen', *TvVV*, 3 (1869) 287-288, aldaar 288.
- 34 *Ibidem*, 167, 173.
- 35 'Opgave van bijdragen enz.', *TvVV* 5 (1874) 194-196, aldaar 195.
- 36 'Examen van Militaire Paardenartsen', *TvVV* 7 (1876) 250.
- 37 Paul Leeflang, 'Ontwikkelingen van de Veeartsenijkundige Dienst in Nederlands Oost-Indië', *Geschiedenis der Geneeskunde* 9 (2003) 2: 68-80.
- 38 J. Wester, *Geschiedenis der veeartsenijkunde*', 477.
- 39 *Kwartierstaat van Jacobus Laméris*, Generatie III.
- 40 'Benoemingen, onderscheidingen enz.', *TvVV* 12 (1883) 80.
- 41 'Nieuwe afdeling Zuid Holland', *TvVV* 18 (1891) 133-135; [J. Poels], 'Verslag van de vergadering der nieuwe afdeling Zuid-Holland', *TvVV* 18 (1891) 224-232.
- 42 Jan Poels, 'Nieuwe afdeling Zuid-Holland, Vijfde vergadering 4 November 1891', *TvVV* 19 (1892) 313-323.
- 43 'Verslag der Nieuwe Afdeling Zuid-Holland', *TvVV* 22 (1895) 64.
- 44 'Lijst der Nederlandsche veeartsen', *TvV* 36 (1909) 947-960 aldaar 957; J.M. Knipscheer, 'Necrologie J. Laméris', *TvD* 45 (1918) 41-412.
- 45 H. Markus, 'Nationale en Internationale Landbouwtentoonstelling te 's-Gravenhage in Augustus 1913', *TvV* 38 (1911) 608-611.
- 46 H.A. Vermeulen, 'Maatschappij ter bevordering der veeartsenijkunde in Nederland, Verslag over den toestand der Maatschappij over het jaar 1914', *TvV* 42 (1915) 672-677, aldaar 675.
- 47 Knipscheer, 'Necrologie', 411-412. Knipscheer was dirigerend paardenarts met de rang van luitenant-kolonel, chef van de Militaire Veterinaire Dienst.
- 48 'Vestiging en verplaatsingen van veeartsen na 1869', *TvVV* 4 (1873) 264-266, aldaar 265.
- 49 'Gemengde Berichten, Benoemd', *TvVV* 5 (1874) 191-192, aldaar 191.
- 50 Rob Back, 'De besmettelijke longziekte onder het rundvee in Nederland. 3 (1871-1887)', *Argos* 59 (2018) 364-371, aldaar 369.
- 51 'Gemengde Berichten', *TvVV* 9 (1878) 294-295, aldaar 295; 'Staat van indeeling der Veeartsenijkundige ambtenaren aan het eind van het jaar 1878', *TvVV* 11 (1880) 74. Hierin staat wederom een onjuiste vermelding van de initialen van Laméris, J.T. i.p.v. J.F.; J. Huffnagel, 'Kort verslag van de loop der longziekte in het gedeelte van Zuid-Holland enz., met 3 tabellen van aantal entingen in het Spoelingsdistrict', *TvVV* 10 (1879) 221-226; John Fisher, 'To Kill or not to Kill: the Eradication of CBPP in Western Europe', *Medical History* 47 (2003) 314-331, aldaar 325-326.
- 52 J.F. Laméris, 'Koliëk en braking bij paarden', *TvVV* 7 (1876) 107-112; S.F. Laméris Jr., 'Ruggemerg-nier congestie (Haemoglobininurie)', *TvVV* 10 (1879) 1-18, citaat op p. 2. In de inhoudsopgave werd onder het kopje "Bijzondere Ziektekunde en geneesleer," vermeld dat het artikel geschreven was door S.F. Laméris Jr., terwijl Laméris het stuk ondertekende met J.F. Laméris Jr.
- 53 'Kort verslag van de 24e alg. vergadering van 19 september 1885', *TvVV* 13 (1886) 233-234.
- 54 L.J. van der Harst, 'Notulen van de 25ste alg. vergadering op 18 september 1886 te Utrecht', *TvVV* 15 (1888) 54-71, aldaar 60-61, 66-67, 71.
- 55 'Overzicht van het verslag aan den Koning over 1887', *TvVV* 16 (1889) 55-62, aldaar 62.
- 56 H.J.C. van Lent, 'Vergadering der Afdeling Utrecht, op zaterdag 26 november 1890, te Utrecht', *TvVV* 18 (1891) 121-128, aldaar 126-127.
- 57 J.M. Billroth, 'Notulen der 30ste algemeene vergadering, gehouden te Utrecht op 29 Augustus 1890', *TvVV* 18 (1891) 269-292, aldaar 275-281, citaat op p. 278; 'Mededeelingen van het hoofdbestuur', *TvVV* 18 (1891) 128-132.
- 58 P.A. Koolmees, *Symbolen van openbare hygiëne. Gemeentelijke slachthuizen in Nederland 1795-1940* (Rotterdam 1997) 130-132.
- 59 WNT: Etgroen of etweiland: tweede gewas aan gras dat op een gemaaid hooiland opschiet.
- 60 Billroth, 'Notulen', 281-286. H.J. Hamburger, chem. en medisch doctor, werd bij KB van 24 januari 1888 benoemd tot leraar aan de Veeartsenijschool en in 1901 benoemd tot hoogleraar te Groningen.
- 61 J.F. Laméris, *Een woord aan veeartsen, medici, landbouwers en veehouders in Nederland en zijne koloniën. Voorstel der Nieuwe Afdeling Zuid-Holland, inzake oprichting van een laboratorium* (Bolsward 1892).
- 62 'Nieuwe Afdeling Zuid Holland', 133-135; Ingrid J.R. Visser, 'De betekenis van Poels en De Jong voor de ontwikkeling van de veterinaire bacteriologie', *Geschiedenis der Geneeskunde* 4 (2002) 219-229. De Senaat van de Leidse Universiteit verleende Jan Poels (1851-1927) in 1895 een eredoctoraat in de geneeskunde. Hij werd in 1911 benoemd tot buitengewoon hoogleraar aan de faculteit Geneeskunde te Leiden voor het geven van onderwijs in de toegepaste bacteriologie.
- 63 'Verslag van de vergaderingen der Nieuwe Afdeling Zuid-Holland', *TvVV* 18 (1891) 224-232.
- 64 H.J. Hamburger, 'Het onderwijs in praktische bacteriologie aan de Rijks-veeartsenijschool', *TvVV* 19 (1892) 244-246; 'Verslag der zevende vergadering van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland te 's-Gravenhage op woensdag 4 mei 1893', *TvVV* 20 (1893) 230-232.
- 65 J.F. Laméris, 'Mania Puerperalis? Eclampsia Puerperalis?', *TvVV* 19 (1892) 97-103.
- 66 'Nieuwe Afdeling Zuid-Holland. Vijfde Vergadering op 4 november 1891', *TvVV* 19 (1892) 313-318, citaat op p. 317. Kyaniseren: hout conserveren.
- 67 Hamburger, 'Onderwijs in praktische bacteriologie', 244.
- 68 'Verslag der derde vergadering van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland', *TvVV* 19 (1892) 170-177, aldaar 173.
- 69 'Personalia', *TvVV* 19 (1892) 91.
- 70 L.J. van der Harst, 'Notulen 31ste Alg. Verg., Utrecht, zaterdag 26 september 1891', *TvVV* 19 (1892) 288-302, aldaar 298.
- 71 'Maatschappij, Verzoek van het Hoofdbestuur, Verzoekschrift d.d. 28 november 1892', *TvVV* 20 (1893) 133-136.
- 72 'Kort Verslag van de 34ste Alg. Verg., gehouden op 22 september 1894 te Amsterdam', *TvVV* 22 (1895) 42-46.
- 73 'Kort Verslag van de 35ste Alg. Verg., gehouden op 28 september 1895 te Arnhem', *TvVV* 23 (1896) 42-43.
- 74 'De malleine als diagnosticum', *TvVV* 20 (1893) 85-95.
- 75 J.F. Laméris, 'Tuberculatie van runderen op een hoeve in de provincie Zuid-Holland', *TvVV* 27 (1900) 5-13, aldaar 7.
- 76 J.F. Laméris en D.A. de Jong, 'Verslag omtrent een onderzoek naar miltvuurkiemen in buitenlandsch graan', *TvVV* 27 (1900) 268-270.
- 77 J.F. Laméris, 'Ptomaine-vergiftiging bij het rundvee. Voordracht gehouden tijdens de 38ste vergadering van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland op 7 februari 1900 te Rotterdam'. 'Ptomaine: een bij rotting van eiwitten vrijkomende stof', *TvVV* 27 (1900) 293-299; 395.
- 78 'Verslag van den toestand der Maatschappij over 1899/1900.' *TvV* 28 (1901) 50-54, aldaar 52.
- 79 'Rapport over het ontwerp van wet, houdende bepalingen tot bestrijding van de tuberculose onder het rundvee', *TvVV* 28 (1901) 397-404.

- 80 K. Hoefnagel, 'Verslag van de Vergadering der "Veeartsenijkundige vereeniging tot bevordering der kennis omtrent de keuring van voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong"', *TvVV* 22 (1895) 408-410.
- 81 Hoefnagel, 'De veeartsenijkundige vereeniging tot bevordering der kennis omtrent de keuring van voedingsmiddelen van dierlijken oorsprong', *TvVV* 27 (1900) 351-354, aldaar 352.
- 82 J.F. Laméris, 'De melk als voedsel voor den mensch. Lezing gehouden tijdens de 32ste vergadering van de Nieuwe Afdeling Zuid-Holland te 's Gravenhage', *TvVV* 26 (1899) 273-292.
- 83 L.J. Hoogkamer, 'Verslag omtrent de werkzaamheden en de toestand der Nieuwe Afdeling Zuid-Holland gedurende het jaar 1910', *TvV* 38 (1911) 631-640, aldaar 638.
- 84 'Mond-en Klauwzeer. Rapport van de Hollandsche Maatschappij van Landbouw', *TvV* 39 (1912) 319-323, aldaar 319.
- 85 W.C. Schimmel, 'Necrologie J.F. Laméris', *TvV* 40 (1913) 104-107.
- 86 In vele in het Tijdschrift gepubliceerde overzichten en notulen, werden de initialen van Friedes Jan(s) Laméris steeds weer vermeld als F. Ook als auteur van enkele veeartsenijkundige uitgaven en artikelen werd steeds F. Laméris vermeld.
- 87 Margriet Dijk, *Het huis Laméris*, 7/11.
- 88 'Mededeelingen van het Hoofdbestuur', *TvVV* 19 (1892) 67.
- 89 K. Hoefnagel, 'Amerikaans en Hollandsch Spek', *TvVV* 19 (1892) 265-270, aldaar 268.
- 90 J.M. Knipscheer, 'Uit de praktijk van het remonte-depôt te Milligen', *TvV* 35 (1908) 537-547, 651-665; *TvV* 36 (1909) 309-328.
- 91 D.F. van Esveld, 'Veterinaire dienst bij het leger', *TvVV* 24 (1897) 92-100, aldaar 92.
- 92 *Idem*, 'Veterinaire Dienst bij het leger', *TvVV* 25 (1898) 389-396.
- 93 'Naamlijst der leden', *TvVV* 27 (1900) 55; *TvV* 28 (1901) 230; *TvV* 29 (1902) 327.
- 94 'Verslag der Nieuwe Afdeling Zuid-Holland, naamlijst der leden', *TvV* 32 (1905) 33.
- 95 F. Laméris, *Het hoefbeslag in woord en beeld* (Doetinchem 1904); W.C. Schimmel, 'Boekaankondiging F. Laméris, "Het hoefbeslag in woord en beeld. Met ruim 120 Afbeeldingen"', *TvV* 32 (1905) 198-199; F. Laméris, 'Het onderzoek vóór het beslag, met 17 figuren'. Open access UB Utrecht, <http://objects.library.uu.nl/reader/index.php?>; W.C. Schimmel, 'Boekaankondiging, F. Laméris, Het onderzoek van het paard vóór het beslag', *TvV* 32 (1905) 286-287.
- 96 F. Laméris, 'Iets over de beoordeling van het paard op uithoudingsvermogen', *TvV* 34 (1907) 555-563; *idem*, 'Oogonderzoek bij militaire paarden', *TvV* 35 (1908) 475-485.
- 97 'Bibliotheek van Hollandsche Veeartsenijkundig werken', *TvV* 35 (1908) 85-95, aldaar 90.
- 98 F. Laméris, 'De Methode Thary', *TvV* 34 (1907) 365-370.
- 99 F. Laméris, *Verslag aan Zijne Excellentie den Minister van Oorlog betreffende den Militairen Veterinaire Dienst bij het Pruisisch leger, speciaal het volgen van den Stabsveterinär-Cursus te Berlijn* ('s-Gravenhage 1906), vermeld in: 'Nieuw uitgekomen boeken', *TvV* 34 (1907) 349-351, aldaar 350.
- 100 [G.H.], 'Necrologie F. Laméris', *TvD* 64 (1937) 1269-1271.
- 101 N.H.M. van Altena, 'Verslag der afdeling Gelderland-Overijssel', *TvV* 35 (1908) 690-693, aldaar 692.
- 102 'Notulen 50ste Algemene vergadering 15 en 16 oktober 1909', *TvV* 37 (1910) 44-47.
- 103 W.C. Schimmel, 'Statistisch overzicht der bij het Nederlandsch leger hier te lande in het jaar 1911 behandelde zieke paarden.' *TvV* 40 (1913) 642-646. Trichorrhesis nodosa: haaraandoening waarbij haren afbreken.
- 104 Nationale en Internationale Landbouwtentoonstelling te 's-Gravenhage in augustus 1913, *TvV* 38 (1911), 608-611, aldaar 608; *idem*, *TvV* 40 (1913), 842-849, aldaar 848.
- 105 E. Bemelmans, 'Salvarsan-inspuitingen bij remontepaarden gedurende de borstziekte-enzootie 1911/1912 in het Remonte-depôt te Milligen', *TvV* 39 (1912) 629-639. Salvarsan: Arsphemine, organisch arsenicum derivaat uit Paul Ehrlich's Instituut sedert 1907, toegepast bij behandeling van syphilis en trypanosomiasis en in latere jaren (1918) bij influenza van mens en dier.
- 106 F. Laméris, 'Neosalvarsantherapie bij Pleuropneumonia contagiosa equorum (Influenza pectoralis)', *TvD* 44 (1917) 125-135. Neosalvarsan was minder toxisch en beter oplosbaar.
- 107 E. Bemelmans, 'Over de "Beschuttende" en "Therapeutische" werking van Neosalvarsan bij "Griep"', *TvD* 47 (1920) 199-206. Neosalvarsan werd liefst in een vroeg stadium intraveneus toegediend. In die jaren was er een dispuut over griep/influenza tussen de medisch-bacterioloog L.K. Wolff en de veterinaire-paardenarts E. Bemelmans, bij mens en paard; Floor Haalboom, 'Spanish' Flu and army horses: what historians and biologists can learn from a history of animals with flu during the 1918-1919 influenza pandemic', *Studium* 7 (2014) 3: 124-139, <http://doi.org/10.18352/studium.9830>.
- 108 E. Bemelmans, 'De aethiologie van de griep. Vergelijkende studiën over het "wezen" van de "Griep" van den Mensch en de zoogenaamde "besmettelijke borstziekte" (griep) van het Paard', *TvD* 47 (1920) 359-377, 431-447, 460-472, 550-561, 631-647, aldaar 644-647.
- 109 Etappewegen: 'Militaire wegen, die ingerigt worden tot onderhoud van de geregelde gemeenschap van een leger op zijne operatielijn, dus tot gemeenschap van zijne oogenblikkelijke stelling met zijne basis of zijne magazijnen van allerlei aard. Men kiest daartoe gunstig gelegene kunstwegen; zijn dit gewone straatwegen, dan worden zij in afstanden, elk van eenen dagmarsch ingedeeld; zulk een afstand noemt men etappe; de punten, welke de grenzen der etappe aangeven en waartoe men zooveel mogelijk welvarende steden kiest, noemt men etappeplaatsen. H.M.F. Landolt, *Militair Woordenboek voor Nederlanders bewerkt* (Leiden 1861). Zo was er een etappekommandant en waren er etappen-ziekenstallen onder andere te Rotterdam, waarvan F.J. Laméris Chef was. Rotterdam was in de mobilisatie van 1914-1918 een Regelings Etappen Plaats (REP).
- 110 [G.H.], 'Necrologie', *TvD* 64 (1937) 1269-1270.
- 111 A. Numan, 'Voorberigt', *Veeartsenijkundig Magazijn* 3 (1837) III-XII, aldaar VII.